

Aust-Agder Turistforening

DNT Sør

Naturvernforbundet
i Agder

NJFF
Aust-Agder

NJFF
Vest-Agder

NVE

uttalelse@nve.no

Kristiansand, 01.02.2022

Dette brevet sendes på vegne av 4H Agder, Agder botaniske forening, DNT Sør, Naturvernforbundet i Agder, Norges jeger- og fiskerforbund Aust-Agder, Norges jeger- og fiskerforbund Vest-Agder, Norsk zoologisk forening Sørlandsavdelingen, Skogselskapet i Agder.

Saksnr. 201702382: Otravassdraget – revisjon av konsesjonsvilkår

Uttalelse fra Forum for natur og friluftsliv Agder

Vi viser til NVEs høringsbrev om offentlig høring av Otteraaens Brugseierforening (OB) sitt revisjonsdokument. Høringsfristen var satt til 1. desember 2021, men vi viser til avtale via e-post med Oda Bjærke om utsatt høringsfrist til 1. februar 2022.

Forum for natur og friluftsliv Agder (FNF Agder) er et samarbeidsforum for 11 natur- og friluftslivsorganisasjoner i Agder. Totalt representerer disse organisasjonene omtrent 23 000 medlemmer i alle aldre.

Bakgrunn

Konsesjonsvilkårene i Otrareguleringene skal nå revideres. Otteraaens Brugseierforening (OB) har utarbeidet et revisjonsdokument som nå er på høring. Følgende konsesjoner gjelder:

- 3.6.1949. Tillatelse for Otteraaens Brugseierforening til å regulere Store og Lisle Urarvatn og Ormsavatn i Bykle
- 28.6.1957. Tillatelse for Otteraaens Brugseierforening til å regulere og overføre Skyvatn med Båstogvatn i Otra i Bykle
- 15.9.1961. Tillatelse for Otteraaens Brugseierforening til å foreta regulering og overføringer mv. i Otravassdraget samt for I/S Øvre Otra til å ekspropriere grunn og rettigheter for utbygging av Brokke kraftverk.

Samarbeidsnettverk mellom natur- og friluftslivsorganisasjoner
agder@fnf-nett.no | Postboks 101, 4662 Kristiansand S | 91 81 64 71
organisasjonsnummer 914 046 831 | www.fnf-nett.no/agder

- 16.6.1967. Tillatelse for Otteraaens Brugseierforening til å foreta ytterligere regulering av Hovatn i Aust-Agder Fylke
- 15.11.1974. Tillatelse for Otteraaens Brugseierforening til å foreta ytterligere regulering og overføring i Otravassdraget
- 23.12.1988. Tillatelse for Otteraaens Brugseierforening til å overføre deler av Heisvassdraget til Hovatn i Bygland kommune
- 3.10.2003. Tillatelse for Otteraaens Brugseierforening til fortsatt regulering av Byglandsfjorden m.m. i Otravassdraget.

Revisjonsdokumentet er utarbeidet etter vedtak fra NVE og på bakgrunn av til sammen 96 krav fra kommunene Bykle, Valle, Bygland, Evje og Hornnes, Iveland, Vennesla og Kristiansand.

FNF Agders vurdering

Intensjonen med en revisjon av konsesjonsvilkår er å modernisere vilkårene for å rette opp miljøskader og ulemper som har oppstått som følge av reguleringen. Revisjonen skal fokusere på friluftsliv, landskapsopplevelse og naturmangfold - utvalgte naturtyper, prioriterte arter, ansvarsarter, truede eller nært truede arter og naturtyper.

Siden reguleringskonsesjonene i Otra ble gitt, har man fått stadig mer kunnskap om hva intakt vassdragsnatur betyr for økosystemtjenester, og hensynet til natur og miljø er blitt viktigere å ivareta. Norge har nå flere miljømål og internasjonale forpliktelser knyttet til bevaring av biologisk mangfold, som vanddirektivets krav til helhetlig beskyttelse og bærekraftig bruk av vannet, og naturmangfoldlovens krav til langsiktig bevaring av arter og natur.

2021-203 er utpekt som FNs tiår for restaurering av natur, og arbeidet med EU Taksonomi skal bidra til en felles forståelse av hvilke investeringer som er bærekraftige gjennom definerte miljømål. Restaurering av natur er nå ansett som nødvendig for å bevare biodiversitet, matforsyning og rent vann, i tillegg er det et viktig virkemiddel for å løse klimakrisen. FNF-Agder mener at resultatet av denne vilkårsrevisjonen kan vise om Norge tar restaurering av ødelagte og skada økosystem på alvor, også når dette får økonomiske konsekvenser.

Setesdalen, Setesdalsheiane og Otravassdraget er sterkt påvirket av vannkraftutbygging. Det har bidratt til utvikling og økt velstand, men det har også hatt en pris. Bleka har fått endret sine vandringsmønstre og leveområder, gamle trekkruter for villrein er oversvømt, og fjellandskapet er endret. Der det tidligere var landareal er det nå vann, og planter og dyr er fortrent.

Magasinreguleringene fører til et bredt belte rundt vannene der lite kan leve, veier er bygd, dammene ruver over terrenget, og elver har mindre vann i store deler av året.

Vi ber om at NVE i sin behandling av revisjonsdokumentet gjør en helhetlig tilnærming av vassdraget og at kravene vurderes i et langsiktig perspektiv. Nedre og anadrom del av Otra påvirkes av reguleringen i øvre Otra, og det er viktig at revisjonen også tar med seg hvilke konsekvenser endring i vilkår i denne delen kan få på vannforekomster nedstrøms Byglandsfjorden. Anlegg som er uten konsesjon bør kalles inn til behandling, og standard naturforvaltningsvilkår innarbeides i konsesjonen. Det foreligger planer om nye kraftverk, og på Syrtveit må det settes krav til at bleka kan vandre fritt fra Vassenden og ned til Kilefjorden.

På grunn av arealendringene vannkraftutbyggingen har ført til, blir mennesker og dyr presset inn i de samme områdene. Resultatet har blitt områder med ferdselsforbud hele eller deler av året, og flere krav om flytting av stier og hytter. Konsekvensene av vannkraftutbygging i Setesdalsheiane er store, og siden dette er et område som også er påvirket av flere andre reguleringer mener vi NVE bør se på

disse revisjonssakene samlet, slik at samlet belastning og felles løsninger for Setesdal Vesthei og Ryfylkeheiane (SVR) blir vurdert under ett.

Kunnskapsgrunnlaget

Det er flere utfordringer i Otra der en ennå ikke har full oversikt over årsaker og konsekvenser, som problemvekst av krypsiv, levevilkår for bleke oppstrøms og nedstrøms Byglandsfjorden, og gassovermetning. OB har bidratt økonomisk til forskning på disse feltene, og det bør i vilkårene stilles krav om at konsesjonæren fortsatt skal bidra med midler til forskning og avbøtende tiltak.

Vi ber NVE se til sluttrapporten for blekeprosjektet, da notatet som ligger som vedlegg 5.3 i revisjonsdokumentet tar forbehold om at informasjonen i notatet kan komme til å avvike fra den endelige rapporten.

Minstevannføring og magasinrestriksjoner

FNF Agder har ikke kunnskapsgrunnlaget for å ta stilling til nivå på minstevannføring i bekker og elv, eller manøvreringsrestriksjoner for vannmagasinene. Men vi ber om at kostnadene for naturmangfold, friluftsliv og landskapsverdier ivaretas på samme måte som hensynet til kraftproduksjon og økonomisk lønnsomhet for regulanten.

Alle frivillige avtaler om minstevannføring og magasinrestriksjoner bør formaliseres og fastsettes som vilkår. Effektlignende kjøring av kraftverkene i øvre Otra gir store og raske variasjoner i vannføringen i elvetrekningen nedstrøms Byglandsfjorden. Det bør derfor settes vilkår som begrenser endringsraten. Videre ønsker vi at det gjøres en vurdering om biotoptiltak alene kan være tilstrekkelig for å oppnå et fungerende akvatisk økosystem i de enkelte berørte vannforekomstene. Noen steder er det mulig å etablere en velfungerende bekk i et tidligere elveløp ved hjelp av biotoptiltak i et restfelt. Der det ikke er tilstrekkelig med biotoptiltak alene ber vi om at NVE stiller krav om økt vannslipp.

[Klimaprofil Agder](#) sier at det forventes ca. 10% økning i årsnedbør frem mot år 2100, samtidig som det forventes mindre nedbør og mer tørke i sommerhalvåret. Vi ber om at dette også tas med i beregningen når man skal se på minstevannføring og magasinrestriksjoner. En minstevannføring er etter vår vurdering ikke det samme som tap for kraftregulanten, tap avhenger i stor grad av kraftprisene. Utbygging av natur har også økonomiske konsekvenser i forhold til tap av økosystemtjenester, og det å utnytte vann til kraftregulering må ikke sees på som en gratis ressurs.

[EU Taksonomi](#) skal bidra til en felles forståelse av hvilke investeringer som er bærekraftige, gjennom definerte miljømål. I forbindelse med dette arbeidet ble det pekt på at norsk vannkraft ikke uten videre er bærekraftig. Men ved å gjenopprette biologisk mangfold og økosystemer kan man rette opp i dette, og vi ber om at NVE tar det med i sin vurdering av nivå på minstevannføring.

Krypsiv

Massevekst av krypsiv utgjør en utfordring i vassdraget, i det rekreasjonsaktiviteter som fiske, bading og båtliv blir hindret. Krypsiv utgjør også et problem for regulantene, i det flytende krypsiv demmer opp og tetter sluser og terskler. I tillegg kan krypsivet være en utfordring for gytende fisk i noen

områder. Årsaken til massevekst av krypsiv er sammensatt, men vi mener det er godt dokumentert at næringstilførsel, kalking og vassdragsregulering ser ut til å være de viktigste faktorene. Et regulert vassdrag opplever ikke den samme årlige syklus med tørke, innfrysing og vårflom som et uregulert vassdrag. Vi ber derfor om at det settes vilkår som forplikter regulantene til å bidra med friske midler til Krypsivfondet i Otra og bidra med kunnskapsutvikling og dialog med Krypsiv på Sørlandet. Videre bør det åpnes opp for å gjennomføre planlagt, kontrollert og varslet nedtapping som etterligner naturlige årstidsvariasjoner med tørrlegging, innfrysing og utskylning av krypsiv.

Bleke

Bleka er ifølge [Artsdatabanken](#) en av opprinnelig fire relikte laksestammer i Norge, altså en laks som gjennomfører hele livssyklusen i ferskvann. Det er bare to av disse laksestammene igjen, og det er derfor svært viktig å sikre gode levevilkår for bleka i hele sitt naturlige utbredelsesområde. OB har bidratt til å sikre blekas overlevelse gjennom fiskeanlegg og finansiering av store deler av blekeprosjektet. Dette har bidratt til at bleka etter all sannsynlighet er selvproduserende i Byglandsfjorden i dag.

Kraftutbyggingene i Otra har redusert leveområdet til bleka, og det er derfor viktig at OB fortsatt skal bidra både til et bedre kunnskapsgrunnlag og ytterligere tiltak for å bedre levevilkårene til bleka også i andre deler av Otra. Her ber vi om at NVE setter vilkår ut fra forslag til tiltak i sluttrapporten for blekeprosjektet.

Laks

Vi mener at det er dokumentert at utfordringene for lakseførende del i nedre Otra er sterkt påvirket av kraftutbyggingene i øvre Otra, da hele den naturlige vannføringsdynamikken er blitt endret helt til vassdragets utløp. Vi stiller oss derfor bak tiltakene i forhold til rammebetingelser og konsesjonsvilkår som Otra Laxefiskelag har fremmet i sin høringsuttalelse;

- *Minstevannføring desember til juni for å hindre tørrlegging og frostskafer på lite mobilt liv.*
- *Minste nivå i nedre deler av Otra, f.eks på Mosby, og etablering av en fast målestasjon der som regulanten drifter og rapporterer.*
- *Spesielt fokus på vannføring i gytetiden, november. Holde lav vannføring da for å unngå gyting på områder utsatt for tørrlegging*

Vi er også enige i at NVE må sette vilkår om tiltak som avbøter problemer med finstoff som tetter bunnen og ødelegger skjul for laks og sjørret. Vi viser til NORCE sin utredning om biotiltak for å danne hydromorfologisk variasjon på aktuelle strekninger.

Biologisk mangfold

OB skriver at de ikke er kjent med andre arter utover villrein, bleke og laks som krever spesielle hensyn i Agder. FNF Agder spilte inn til kommunenes kravdokument at ål er en art det må tas hensyn til i revisjonen da det er utfordrende for ål å komme seg oppover i Otra-vassdraget. Vi stiller oss bak

Statsforvalteren i Agder som ber om at det settes vilkår slik at vandringshindre for ål kan bli kartlagt i vassdraget, og at det deretter settes inn tiltak som gir passasje for ål både opp og ned elva.

Ifølge [NINA-rapport 1424](#) har man funnet elvemusling i anadrom del. Dette er en ansvarsart for Norge på lik linje med villreinen, og en indikatorart som krever godt vannmiljø. Vi mener derfor at dette er en art som må tas hensyn til i revideringen av konsesjonsvilkår, og at den burde vært nevnt i revisjonsdokumentet. Havniøye er en annen anadrom art som lever i Otra som også kunne også vært nevnt ([NINA-rapport 1965](#)).

I tillegg er det en rekke andre arter som lever i og ved vann, både insekter, karplanter og moser. En rekke rødlistede arter er tilknyttet vannmiljø, og vi savner en beskrivelse av hvilke konsekvenser vannkraftutbyggingen har hatt for det biologiske mangfoldet utover de nevnte arter.

Gassovermetning

Gassovermetning nedstrøms Brokke kraftverk er et stort problem for livet i elva, og fungerer også som et vandringshinder for fisk, blant annet bleka. Vi stiller oss Statsforvalterens forslag om at NVE må sette vilkår om en tiltaksplan som har som mål å få slutt på gassovermetningen basert på blekas unike status, og at OB må bidra i dette arbeidet.

Erosjon, sedimentering og terskelbasseng

Stillestående vann i terskelbasseng kan føre til økt sedimentering av partikler og næringssalter, som kan gi gode vekstvilkår for vannplanter (som krypsiv) og endre gyte- og vekstvilkår for fisk. I tillegg kan det forringe bassenget for rekreasjonsformål som bading. Valle kommune ønsker at det etableres tappelucker i noen av bassengene. FNF Agder støtter dette. Vi støtter også Agder Fylkeskommune og Statsforvalteren sine uttalelser som tilrår en evaluering av nytteverdien av samtlige terskler for å vurdere om det kan være aktuelt å fjerne noen som biotopforbedrende tiltak.

Friluftsliv

I Setesdalsheiene har det vært drevet fotturer, fiske og jakt i lang tid, og det er et omfattende løypenett med tallrike turisthytter i hele fjellområdet. I dette området er det de negative effektene forbundet med de store reguleringsmagasinene som særlig påvirker friluftslivet. Der det tidligere var landareal, hytter og løypenett er det nå vann. Gamle ferdselsårer er brutt, og friluftsfolk og villreinen konkurrerer nå om de samme områdene. Det er etter vårt syn riktig at det settes vilkår som ivaretar både villrein- og friluftslivsinteresser i dette området.

Selve Otra-vassdraget er også svært viktig for friluftsliv. En rekke friluftslivsaktiviteter er tilknyttet vann og elv både sommer og vinter. Kraftutbyggingene har redusert tilgangen på areal for friluftsliv, og har også forringet opplevelsesverdien flere steder. Vannstandsendringer og krypsivproblematikk påvirker i særlig grad vassdragets attraktivitet for friluftsliv. Områder som tidligere var egnet for opphold, bading, båtliv eller fiske fra land, kan være tørrlagte hvis vannstanden er lav. Fare for brå vannstandsendringer på deler av elvestrekningen gjør at bading og opphold frarådes der. På vinteren kan variasjon i vannstanden i vannmagasiner og i elvestrekningen medføre at isen blir utrygg og forbundet med fare å krysse på ski. Videre bidrar massevekst av krypsiv til at båt-, bade- og fiskeaktiviteter blir mindre attraktive for lokal rekreasjon og naturbasert reiseliv.

I 2020 gjennomførte Midt-Agder Friluftsråd en mulighetsstudie for Otra. I sin høringsuttalelse til Otra-revisjonen foreslår Midt-Agder Friluftsråd en rekke gode tiltak for friluftslivet. Vi støtter disse forslagene. Vi stiller oss også bak Midt-Agder Friluftsråd sitt ønske om at det settes vilkår om et friluftslivsfond/årlig utbetalinger, der også natur- og friluftslivsorganisasjoner kan søke støtte til sine tiltak og aktiviteter langs Otra.

Landskap

Fraføring av vann til flere kraftmagasin har påvirket landskapsopplevelsen og muligheten for å drive friluftsliv i og langs deler av vassdraget. Flere elvestrekninger er tørrlagt, magasinreguleringene fører til et bredt belte rundt vannene der livsgrunnlag er endret, veier er bygd og dammene ruver over terrenget. Vi viser til avsnittet *Friluftsliv* for våre videre tanker om dette.

På strekninger med redusert vannføring var det vanlig å bygge terskler som vannspeil og avbøtende tiltak på 1970 og -80 tallet. Vi viser til avsnittet *Erosjon, sedimentering og terskelbasseng* for våre bemerkninger om dette.

Villrein

Vilkårsrevisjonen for Otra-vassdraget har sammen med kraftutbyggingene i Sira-Kvina, Ulla-Førre, Tokke-Vinje og Røldal-Suldal medført betydelige negative konsekvenser for villreinen i Setesdalsområdet. Det er viktig å se disse utbyggingene og revisjonen av vilkårene i disse vassdragene i sammenheng. Vi viser derfor til høringsuttalelsen fra NJFF Rogaland og NJFF av 13.01.2022 til NVE vedrørende vilkårsrevisjonen for Ulla-Førre (vedlegg 1), og vil legge samme begrunnelse til grunn for behov for å opprette et villreinfond, og tiltak for å oppnå miljøforbedringer for villreinen når det gjelder revisjonen for Otra-vassdraget.

Konklusjon

- Vi ber om at NVE i sin behandling av revisjonsdokumentet gjør en helhetlig tilnærming av vassdraget og at kravene vurderes i et langtidsperspektiv
- Vi ber om at NVE ser denne revisjonen i sammenheng med revisjonen av Ulla-Førre og andre kraftutbygginger i Otra og Setesdalsheiene
- Vi ber om at kostnadene for naturmangfold, friluftsliv og landskapsverdier ivaretas på samme måte som hensynet til kraftproduksjon og økonomisk lønnsomhet for regulanten når man fastsetter minstevannføring
- Alle frivillige avtaler om minstevannføring og magasinrestriksjoner bør formaliseres og fastsettes som vilkår
- Anlegg som er uten konsesjon bør kalles inn til behandling, og standard naturforvaltningsvilkår innarbeides i konsesjonen
- Det bør settes vilkår som begrenser endringsraten for effektivt kjørte av kraftverkene i Øvre Otra
- Vi ber om at det settes vilkår som forplikter regulantene til å bidra med friske midler til Krypsivfondet i Otra og bidra med kunnskapsutvikling og dialog med Krypsiv på Sørlandet.

Videre bør det åpnes opp for å gjennomføre planlagt, kontrollert og varslet nedtapping som etterligner naturlige årstidsvariasjoner med tørrelegging, innfrysing og utskylling av krypsiv.

- OB må fortsette å bidra både til et bedre kunnskapsgrunnlag og ytterligere tiltak for å bedre levevilkårene til bleka i hele sitt opprinnelige utbredelsesområde, fra Kilefjorden til Hallandsfossen. Vi ber om at NVE setter vilkår ut fra forslag til tiltak i sluttrapporten for blekeprosjektet.
- Vi stiller oss bak tiltakene i forhold til rammebetingelser og konsesjonsvilkår som Otra Laxefiskelag har fremmet i sin høringsuttalelse
- Vi stiller oss bak Statsforvalteren i Agder som ber om at det settes vilkår slik at vandringshindre for ål kan bli kartlagt i vassdraget, og at det deretter settes inn tiltak som gir passasje for ål både opp og ned elva.
- Vi mener at også elvemusling, havniøye og andre arter som lever i forbindelse med vann må tas hensyn til i revideringen av konsesjonsvilkårene
- Vi stiller oss bak Statsforvalterens forslag om at NVE må sette vilkår om en tiltaksplan som har som mål å få slutt på gassovermetningen basert på blekas unike status, og at OB må bidra i dette arbeidet
- Vi støtter Valle kommune sine ønsker om at det etableres tappeluker i noen av bassengene, og Agder Fylkeskommune og Statsforvalteren sine uttalelser som tilrår en evaluering av nytteverdien av samtlige terskler for å vurdere om det kan være aktuelt å fjerne noen som biotopforbedrende tiltak
- Vi støtter forslagene til Midt-Agder Friluftsråd om tiltak for friluftslivet i og langs Otra. I tillegg stiller vi oss bak Midt-Agder Friluftsråd sitt forslag om at det settes vilkår om et friluftslivsfond/årlig utbetaling til kommunene.
- Vi viser derfor til høringsuttalelsen fra NJFF Rogaland og NJFF av 13.01.2022 til NVE vedrørende vilkårsrevisjonen for Ulla-Førre, og vil legge samme begrunnelse til grunn for behov for å opprette et villreinfond, og tiltak for å oppnå miljøforbedringer for villreinen når det gjelder revisjonen for Otra-vassdraget

Vennlig hilsen

Camilla Moseid
Koordinator
FNF Agder

Kopi til Bykle kommune, Valle kommune, Bygland kommune, Evje og Hornnes kommune, Iveland kommune, Vennesla kommune, Kristiansand kommune, Agder fylkeskommune og Statsforvalteren i Agder.